

УДК 168.522:378.147

О. Г. Федорцова,
викладач

(Вінницький національний технічний університет)

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА У ТВОРАХ СУЧАСНИХ ПИСЬМЕННИКІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І США В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ

У статті розглянуто актуальність та необхідність формування особистості студента технічного ВНЗ засобами мистецтва. Подано результати аналізу науково-педагогічних джерел та перспективного досвіду проектування навчально-виховного процесу. Визначено, що сучасна література Англії та США має культурологічний вплив на особистість студента. Вона виконує когнітивну, світоглядну, естетичну, духовно-моральну, гедоністичну, комунікативну і творчу функції.

Постановка проблеми. Вихід на нові стандарти культурологічної підготовки полягає у вихованні в студентів творчого підходу до навчально-виховного процесу. Велике значення має виховання потреби та сприйняття навчальної діяльності як найвищої насолоди та необхідності, яку відчуває особистість у процесі формування культурологічної компетентності. Розвиток суспільства та громадських відносин свідчить, що вища освіта повинна готувати майбутнього інженера до виконання як професійних, так і культурних функцій. Саме структура й функції майбутньої інженерно-технічної діяльності визначають основні напрями культурологічної підготовки майбутніх інженерів-енергетиків у процесі викладання гуманітарних дисциплін.

У сучасній концепції вищої освіти містяться два положення, що мають відношення до формування культурологічної компетентності особистості: гуманізація та гуманітаризація освіти. Відповідно до першого положення припускається збільшення навчальних годин на дисципліни, пов'язані з підвищенням загальної культури особистості: підключення необхідних для цього компонентів в усі цикли предметів та їх перегляд в одному напрямі, створення неформальної сфери освіти з гуманітаризованим змістом.

Згідно з другим положенням, гуманізація освіти (за Є. Ляховичем) означає глобалізацію в трансляції культур. При цьому способи і зміст трансляції повинні бути зорієнтовані на сучасне досягнення загальнолюдської духовності, інтелекту й моральності. У свою чергу, соціалізація людини в межах загальноосвітнього процесу повинна бути спрямована на пошук і реалізацію нових способів розкриття і формування його індивідуальних можливостей [1].

Ця проблема почала обговорюватися в кінці XIX на початку XX ст. у зв'язку з появою нових вищих технічних шкіл (політехнічні, технологічні та гірські інститути). Культурологічні ідеї були тісно пов'язані з розв'язанням проблем формування професійних якостей майбутнього інженера. Вихованців дореволюційних вищих технічних закладів освіти вирізняли досконале ознайомлення зі своєю майбутньою професійною діяльністю, можливість приймати самостійні інженерні рішення. Проблемою культурно-інженерної підготовки майбутніх спеціалістів займалися такі вітчизняні діячі інженерної школи, як В. Вернадський, С. Войслав, В. Гринивицький, М. Жуковський, Д. Зернов, П. Капіца, В. Кіріпчов, А. Коновалов, Д. Менделєєв, В. Олександров, Н. Петров, Д. Рябушинський та ін. Відомі діячі підкреслювали, що у майбутнього спеціаліста повинна бути розвинена здібність "переходити" від одного виду техніки й технології до іншого, схильність до технічної творчості, образотворчої та наукової фантазії.

Невирішені питання. Оскільки вищий заклад освіти є лише ланкою у ланцюжку соціальних інститутів, які формують культуру майбутнього спеціаліста, реформування вищої технічної освіти розглядається як багатоаспектна проблема, що має важливе соціальне й наукове значення і потребує нового педагогічного осмислення, використання сучасних педагогічних підходів та забезпечення гуманітарного впливу на індивідуальний розвиток кожного студента.

Усе це дозволило виокремити суперечності, характерні для процесу формування культурологічної компоненти у програму навчання гуманітарним дисциплінам майбутнього спеціаліста в сучасній вищій технічній школі, а саме неузгодженість між:

- професійною і загальнокультурною підготовкою майбутніх спеціалістів;
- емоційним й інтелектуальним розвитком студентів;
- споживацькими принципами і творчими установками відносно життя і культури;
- можливостями вищих навчальних закладів залучати молодь до високих зразків культури.

Як стверджує провідний фахівець Д. Чернілевський, у наш вік тотальної матеріалізації життя такі людські категорії, як чесність, правдивість, відкритість, принциповість та чуйність (співчуття) для багатьох перестали бути чеснотами. Тому на виховання чесноти (моралі) й принциповості нашої молоді, що є найбільшою надією України, треба звернути особливу увагу [2].

Мета даної статті полягає у дослідженні створення тих умов, тих чинників, які є необхідними для забезпечення культурологічної компоненти у творах сучасних письменників Великої Британії і США в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Вивчення досвіду формування загальної культури студентів у вищих технічних навчальних закладах свідчить, що кожна дисципліна, яка викладається, у тому числі й негуманітарна, спеціальна, має власний підхід до виховання ставлення студентів до культури, передбачає розробку змісту й використання форм, засобів і методів, які сприяють розвитку особистісної культури майбутнього фахівця, на аксіологічних основах визначає її якість і культуроємність, що веде до подолання формальності в навчально-виховному процесі.

У сучасних умовах розвитку вищої технічної школи виховати інженера-інтелігента можна тільки за умови створення особливого культурного середовища навчання й виховання, що пов'язано з духовно-моральним, культурно-естетичним насиченням змісту всього педагогічного процесу.

Сучасний соціокультурний простір чітко вирізняє необхідність осмислення процесів взаємозв'язку освіти та культури, посилення культуроємності навчання та виховання. Е. Фром у своїх працях зазначав, що потреба в трансценденції, тобто у виході за межі заданого буття може задовольнятися здоровим шляхом – за допомогою творчості, і нездоровим – за допомогою агресії, руйнівних дій, вандалізму, насилля. Сучасні загальнолюдські культурні надбання та глобальні світові кризи наочно підтверджують дану думку [3].

У майбутньому трансцендентні потреби людини повинні задовольнятися лише за допомогою творчості, а не агресії. Освіта як основний чинник становлення особистості спроможна вказати шляхи творчого саморозвитку особистості та найбільш сприятливі способи трансляції соціокультурного досвіду людства. Процеси самотворчості, саморозвитку неможливі поза межами культурного поля. Провідним методологічним орієнтиром вивчення і забезпечення зв'язку освіти і культури є культурологічний підхід. Основу цього підходу, з нашої точки зору, складають принцип культуропровідності А. Дістервега, провідна концепція В. Вернадського, ідеї М. Бердяєва про культуру як діалог, про цілісне сприйняття людини в бутті, культурі тощо.

Джерелом загальної культури особистості є освіта. Світовий досвід свідчить, що розвиток культури, динамізм економіки, науково-технічні досягнення й особистісна самореалізація з великим успіхом здійснюються в тих соціальних інститутах, що витрачають більше коштів на освіту й у яких престиж відповідних професій досить високий і стабільний. Як стверджує В. Леонтєва, криза освіти "у нас пов'язана з тим, що ми або відходимо в доіндустріальну епоху, або залишаємося в слаборозвиненому, сировиннодобуваючому індустріальному суспільстві". На жаль, треба констатувати негативні прояви кризи освіти: зростає тенденція цинічно-відвертої девальвації знання і вузівського диплома; інтелектуальна праця і його результати продовжують залишатися соціально незахищеними. "Безглузде отримання освіти" стало стійким оцінним стереотипом: людина в кращому випадку зацікавлена в отриманні диплома, але не знань, тому що ні суспільство, ні виробництво, ні міжособистісне спілкування сьогодні не потребують знань загалом. Парадоксальним є і те, що дійсно серйозна, якісна освіта, отримана ціною напружених особистісних зусиль, теж "випадає" із стилю пострадянського життя, провокуючи тканину культури "розповзатися" і "старіти", що яскраво виявляється в національній катастрофі, "відтоку інтелекту і талантів" [4].

Як стверджує вітчизняний дослідник Т. В. Іванова, сама освіта і є частиною культури, яка, з одного боку, живиться нею, а з іншого – впливає на її збереження й розвиток через людину. Культурні ж функції освіти сприяють зростанню людини до загальнолюдських цінностей та до ідеалів культури. Надзвичайно важлива ж функція освіти – гуманітарна, суть якої полягає в збереженні й відтворенні культури людини, її тілесного і душевного здоров'я, смислу життя, особистої свободи, духовності.

З цією метою освіта повинна закласти в особистість механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співробітництва, діалогу. Гуманітарна функція освіти передбачає захист та педагогічну підтримку кожної особистості [5].

Не менш важливою є й культуротворча функція освіти, яка забезпечує збереження, передачу, відтворення й розвиток культури освітніми засобами.

Здійснення культуротворчої функції передбачає відбір культурологічного змісту й відтворення в освітніх структурах культурних зразків та норм, що проєктують наглядні елементи культурного середовища, культуротворчих елементів суспільного життя людей. Необхідною умовою цього є інтеграція освіти в культуру і, навпаки, культуру – в освіту. Культуру неможливо зберегти іншим чином, як через людину. Для цього освіта повинна заложити в нього механізм культурної ідентифікації.

Іноземна мова у вітчизняній освіті є важливою умовою інтеграції молодого покоління в сучасне суспільство. Вона відіграє велику роль у наданні переваг певним життєво важливим цінностям, стилю життя, у збереженні чи зміні звичок і переконань, сприяє самоствердженню.

Вивчення іноземної мови дозволяє не лише глибше усвідомити свої національні особливості, а й ознайомитися з культурою іншого народу, а при достатньо високій мовній компетентності надає можливість приймати участь у діалозі культур.

На думку сучасної вітчизняної дослідниці Г. П. Шевченко, всі види мистецтва, цілісність пізнавальних і виховних завдань значно підвищують творчі можливості молоді, сприяють формуванню естетичного її сприйняття художніх творів, у результаті чого формується культурологічна компетентність особистості.

Різноманітність і комплексність впливу мистецтва на особистість забезпечується завдяки різноманіттю його функцій: пізнавальної, соціальної, виховної, комунікативної, естетичної. У своєму багатстві видів і жанрів, стилів і напрямів мистецтво виступає каталізатором усіх творчих потенціалів особистості, мистецтво здатне пробудити суто особистісні, специфічні якості людини, сприяє творчому розвитку особистості, вимагає від неї співтворчості, активного естетичного реагування, розуміння її цінності [6]. Але, оскільки в навчальну програму технічного ВНЗ не внесено жодних годин літератури, інновацію варто проявити викладачам іноземних мов. В програму вивчення англійської мови варто включити окрім фахових текстів та розмовних також і години, що включають культурологічну компоненту, а саме – літературні твори письменників і поетів Великої Британії, США. Так ми їх знаходимо у хрестоматіях, антологіях, довідникових виданнях із зарубіжної літератури. Наприклад, "Contemporary Literature: 1945 to the present" [7].

О. Щолокова зазначає, що мистецтво – це специфічна інформація про художні цінності, норми, традиції та узагальнення художньої свідомості, що інтенсивно впливають на визначення сутності людини, яка живе у створеному ним суспільстві, формують її естетичні смаки, характер художньої діяльності.

При цьому варто пам'ятати, що твори сучасної літератури, Англії і США далеко не завжди містять потрібний нам потенціал для формування духовності, високої культури, методичні підходи до їх вивчення ще рідко відрізняються новими технологіями і творчими знахідками. Тому варто включити до програми курсу такі твори, які мають потенціальні можливості для формування культурологічної компетентності.

До вивчення англійської мови варто внести програму "Культурологічна компонента у творах сучасних письменників Великої Британії і США", яка має увійти у програму з англійської мови, яка дасть змогу викладачеві ефективніше формувати у студентів культурологічну компетентність. У змістову основу вищезазначеної програми мусять бути покладені принципи, розроблені О. Щолоковою [8]. Крім того, література сприяє включенню майбутніх інженерів у процес співтворчості з митцем (сприйняття твору, його естетична оцінка, естетичне судження).

Висновки. Сучасна література Англії і США матиме, поза сумнівами, культурологічний вплив на особистість студента. Вона буде виконувати когнітивну, світоглядну, естетичну, духовно-моральну, гедоністичну, комунікативну і творчу функції. Означена мета зумовлює певні завдання, що мусять бути поставлені перед студентами технічного ВНЗ в процесі вивчення іноземної мови:

- набуття системи знань про сучасну літературу Англії і США, розширення уявлень з культурологічної компоненти у літературі цих країн;
- розширення світогляду щодо стилю життя англійців, їхніх звичаїв, традицій, культури спілкування, святкування свят тощо;
- розширення знань щодо історії англійських країн, країнознавча компонента;
- формування вмінь аналізувати та інтерпретувати літературні твори різних жанрів, стилів, висловлювати власні судження англійською мовою.

При вивченні сучасної літератури Англії і США варто використовувати прийоми порівняння, зіставлення, ретроспективи, котрі становлять методологічний інструментарій, що допомагає усвідомити зв'язки подій і часу, розкрити швидкоплинність та вічність у художніх образах.

Пам'ятаючи, що формування культурологічних знань залежить від ставлення до мистецтва, не варто нехтувати аксіологічних функцій літератури. Вивчаючи твори світової класики, у студента будуть виховуватись мотиваційні потреби. Ми погоджуємось з О. Щолоковою, що принцип єдності особистісного, діяльнісного і діалогічного підходів у розкритті культурологічної компоненти в режимі викладач-студент спрямований на відвертості до інших людей [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ляхович Е. Л. Личность и культура / Е. Л. Ляхович // Вестник высшей школы. – 1991. – № 3. – С. 15–23.
2. Креативна педагогіка : [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2012. – Вип. 5. – 108 с.
3. Фромм Э. Иметь или быть? / Э. Фромм. – М. : АСТ, 1986. – 44 с.
4. Педагогіка вищої школи XXI століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти : [в трьох частинах] // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2010. – Вип. 27 (31). – 5 с.
5. Иванова Т. В. Культурологическая подготовка будущего учителя : [монография] / Т. В. Иванова. – К. : ЦВП, 2005. – 287 с.

6. Алфімов В. Ефективність виховання творчої особистості / В. М. Алфімов // Духовність особистості методологія, теорія і практика. – Луганськ. – 2006. – № 3 (16). – С. 3–21.
7. Lauter P. General Editor. The Health Anthology of American Literature / P. Lauter. – [third edition]. – Volume Two. – Hoghton Mifflin Company, Boston, New York, 1998. – 99 p.
8. Щолокова О. П. Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / О. П. Щолокова. – Київ, 1996. – 43 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Lyakhovich E. L. Lichnost' i kul'tura [Personality and Culture] // Vestnik vysshei shkoly [The Journal of the Higher School]. – 1991. – № 3. – S. 15–23.
2. Kreatyvna pedagogika [Creative Pedagogy] : [naukovo-metodychnyi zhurnal] / Akademiia mizhnarodnogo spivrobotnytstva z kreatyvnoi pedagogiky. – Vinnytsia, 2012. – Vyp. 5 – 108 s.
3. Fromm E. Imet' ili byt' ? [To Have or to Be] / E. Fromm. – М. : AST, 1986. – 44 s.
4. Pedagogika vyshchoi scholy XXI stolittia ta formuvannia natsional'noi gumanitarno-tekhnichnoi elity [The Pedagogy of the Higher Education and the Formation of the National Humane and Technical Elite] : [v triokh chastynakh] // Problemy ta perspektyvy formuvannia natsional'noi gumanitarno-tekhnichnoi elity [Issues and Perspectives of the National Humane and Technical Elite Formation]. – 2010. – Vyp. 27 (31). – Ch.1. – 5 s.
5. Ivanova T. V. Kul'turologicheskaia podgotovka budushchego uchitelia [Future Teacher's Culturological Preparation] : [monografiia]. – К. : TSVP, 2005. – 287 s.
6. Alfmov V. Efektyvnist' vykhovannia tvorchoi osobystosti [The Efficiency of the Creative Personality's Upbringing] / V. M. Alfmov // Dukhovnist' osobystosti : metodologiia, teoriia i praktyka [Person's Spirituality : Methodology, Theory and Practice]. – Lugans'k. – 2006. – № 3 (16). – S. 3–21.
7. Lauter P. General Editor. The Health Anthology of American Literature / P. Lauter. – [third edition]. – Volume Two. – Hoghton Mifflin Company, Boston, New York, 1998. – 99 p.
8. Shchokolova O. P. Systema profesiinoi pidgotovky studentiv pedagogichnykh vuziv do khudozhnio-estetychnoi osvity [The system of the Students' Professional Preparation in the Pedagogical Establishments to the Artistic and Aesthetic Education] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora pedagogichnykh nauk : spets. 13.00.07 "Teoriia i metodyka vykhovannia" / O. P. Shchokolova. – Kyiv, 1996. – 43s.

Матеріал надійшов до редакції 14.03. 2013 р.

Федорцова Е. Г. Формирование личности студента технического ВУЗа посредством искусства в процессе обучения и воспитания.

В статье рассматриваются актуальность и необходимость формирования личности студента технического ВУЗа посредством искусства. Приведены результаты анализа научно-педагогических источников, а также перспективного опыта проектирования учебно-воспитательного процесса. Определено, что современная литература Англии и США имеет культурологическое влияние на личность студента. Она исполняет когнитивную, мировоззренческую, эстетическую, духовно-моральную, гедонистическую, коммуникативную и творческую функции.

Fedorstova O. G. The Culturological Component in the Works of the Modern Writers of Great Britain and the USA in the Process of the Humane Disciplines Learning in the Technical Higher Educational Establishments.

The article considers the actuality and necessity of the student's personality formation in the technical higher educational establishment by means of art. The analysis results of the scientific-pedagogical sources and the perspective experience of the educational and teaching process design are performed. It is determined that the modern literature of England and the USA has the cultural influence upon the student's personality. It has cognitive, world view, aesthetic, spiritual and moral, hedonistic, communicative and creative functions.